

TIHA MOĆ DIPLOMACIJE KATOLIČKE CRKVE

Nikola Eterović, *Tiha moć. Diplomacija Svete Stolice*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2024., 529 str.

Ova je knjiga prošireno i nadopunjeno hrvatsko izdanje nadbiskupove monografije izvorno tiskane na njemačkom jeziku *Die leise Macht. Die Diplomatie des Heiligen Stuhls* (Herder, 2023.). Hrvatsko izdanje u nakladi Kršćanske sadašnjosti prikladno dolazi o proslavi 25 godine autorove biskupske službe. Na 529 stranica, u osam poglavlja sa Zaključkom, dao je čitavu suvremenu povijest Svete Stolice, s naglaskom na proteklih četiri desetljeća, od pada Berlinskog zida do danas. Crkvena povijest obiluje brojnim općim povijestima Crkve, no pregledi njezine diplomacije rijetki su i dragocjeni. Dok opću povijest Crkve pišu mnogi, često i nedobronamjerni, za pisanje povijesti njezine diplomacije, treba zadovoljiti barem dva uvjeta: pisati je na izvorima i vidjeti je iznutra. Mons. Eterović je za to najpozvaniji jer je od 1980. u diplomatskoj službi Svete Stolice; djelovao je u njezinim diplomatskim predstavništvima u Obali Bjelokosti, Španjolskoj, Nikaragvi, a tijekom presudnog desetljeća, odnosno 1990-ih, u Odsjeku Državnog tajništva Svete Stolice za odnose s državama. Godine 1999. postao je naslovni nadbiskup drevne Sicije i imenovan za apostolskog nuncija u Ukrajini. Tu je službu vršio do veljače 2004., kada ga je Sveti Papa imenovao generalnim tajnikom Biskupske sinode. Na toj je dužnosti ostao do 2013., kada ga je papa Franjo imenovao apostolskim nuncijem u Njemačkoj, gdje i danas služi i gdje je nastala ova knjiga. Autor je tijekom spomenute diplomatske službe ne samo svjedočio događajima, nego ih je, koliko je to bilo u njegovoj moći i području djelovanja, pomogao oblikovati. Tijekom više od četrdeset godina služenja u diplomaciji Svete Stolice često je bio zamoljen održati razne konferencije ili napisati članke o naravi Katoličke Crkve i Svete Stolice. Ne postoji ni jedna knjiga na našem jeziku koja pruža bolji uvid u suvremenu povijest Crkve.

No autobiografski su elementi u knjizi jedva vidljivi jer je u njezinom središtu Sveta Stolica kao vrhovno upravno tijelo Katoličke Crkve, koja, kao što u knjizi ističe: „uspostavlja diplomatske odnose, potpisuje ugovore s državama, sudjeluje u radu međunarodnih organizacija.“ Nadodaje da Katolička Crkva, kao i papinska diplomacija, ima dvije glavne grane djelovanja: „... jačanje veza zajedništva između Svete Stolice i partikularnih Crkava, kao i promicanje dobrih odnosa između Svete Stolice i vlade te civilnih vlasti pojedinih država. Temeljni prioritet Katoličke Crkve, a time i diplomacije

Svete Stolice, jest obrana i promicanje dostojanstva čovjeka, njegovanje mira te evangelizacija, u vjernosti nalogu uskrsloga Isusa Krista.“

Ono što će čitatelja knjizi odmah privući jest dobro pogodeni naslov - *Tiha moć diplomacije Svete Stolice*. Suočeni s tim naslovom odmah se možemo prisjetiti rasprave u Francuskoj skupštini od 12. srpnja 1792., kada su revolucionari procjenjujući odnos pojedinih europskih sila prema Francuskoj, došavši do Svete Stolice zaključili kako Vatikan predstavlja nepopravljivog neprijatelja Francuske revolucije, no da je bez ikakve moći i utjecaja. Dobro je poznata ono glasovito pitanje Staljina na Jaltskoj konferenciji 1945. godine koji je na prijedlog Roosevelta i Churchilla da bi u razmatranje o novom ustroju poslijeratne Europe trebalo uključiti i poglavara Katoličke Crkve oholo upitao: „Koliko divizija ima taj papa?“

U ovoj nam knjizi autor pregledno predstavlja moć i utjecaj Crkve i na čemu se oni temelje. Temeljna je potka knjige da je Sveta Stolica na čelu sa Svetim Ocem i uz pomoć suradnika iz Rimske kurije još od prve Crkve sudjelovala u oblikovanju i djelovanju međunarodnog poretka. Crkva ga je djelatno oblikovala u hodu sa svjetovnim vlastima, posebno nakon Drugoga svjetskog rata, kada su njezina načela o ljudskim pravima utkana u temeljne dokumente Ujedinjenih naroda i europskih integracija. Kao što autor u knjizi višekratno ističe, taj se poredak temeljio na plodovima Božjeg naravnog zakona koji je u središtu imao mirotvorstvo i zaštitu ljudskog dostojanstva i njegovih temeljnih ljudskih prava: prava na život, slobodu i privatno vlasništvo. Naime, kako ističe, samo vjera u Boga može biti stabilan temelj etičkog poretka prijeko potrebnog za napredak društva. Bez poštovanja etičkih i moralnih normi, ljudi se uzalud trude. Bez takvih načela društvo bi bilo vođeno sebičnošću najjačih, ne bi se socijalno brinulo za pomoć svojim najsiromašnijim članovima, svjedočilo bi korupciji ugrađenoj u sustav, odluke bi se donosile proizvoljno, mimo vladavine prava. Sveta je Stolica dobro svjesna te suvremene stvarnosti.

Knjiga je podijeljena u osam dijelova. Prvi dio nosi naslov „Ivan Pavao II. i pad Berlinskog zida“. U knjigu smo dakle doslovno i simbolično uvedeni kroz Brandenburška vrata, odnosno kroz posjet Svetoga Pape Berlinu 1996. godine, kada je u govoru naglasio da je zid pao i da Berlin i Njemačka više nisu podijeljeni te da je Krist naš Spasitelj, da je On naša sloboda. Autor kroz knjigu provlači neizmjerne zasluge ovoga velikog, od Providnosti poslanog slavenkog pape, koji je presudno pomogao slomu komunizma i uspostavi demokratskog poretka u čitavoj Europi. Taj je uspjeh pripisan

demokratskim političarima, strankama i gibanjima čitavih naroda, no mons. Eterović uvjerljivo, dokumentirano, potvrđuje presudnu ulogu poljskog Sveca koji je iskusio totalitarne sustave i njihove slabosti. Kada je iz poljskog Krakova došao u Rim, dobro je poznavao tri totalitarna sustava 20. stoljeća: fašizam, nacizam i komunizam. Poznavao ih je i u teoriji, jer ih je već analizirao i osudio papa Pio XI. (1922.–1939.): fašizam enciklikom *Non abbiamo bisogno* od 29. lipnja 1931., nacizam enciklikom *Mit brennender Sorge* od 14. ožujka 1937. te komunizam u enciklici *Divini Redemptoris* od 19. ožujka 1937. godine. Ivan Pavao II. osobno je iskusio nacizam te nakon toga komunizam. Nadbiskup naglašava da je glasoviti poljski pokret „Solidarnost“ pokrenut tek nakon Papina posjeta rodnoj Poljskoj, da je „Baršunatska revolucija“ u Čehoslovačkoj pokrenuta nekoliko dana nakon što je Papa proglasio svetom Agnezu Češku, princezu iz 13. stoljeća, sljedbenicu Svete Klare Asiške. Među brojnim izjavama o Papinim zaslugama za pad komunizma autor ističe onu Mihaila Gorbačova kako „ništa što se u istočnoj Europi dogodilo posljednjih godina ne bi bilo moguće bez papine nazočnosti“. U usporedbi s drugim, nekoć komunističkim zemljama Europe, Nadbiskup na više mjesta ističe da je naš Domovinski rat predstavljao iznimku s obzirom na uglavnom miran prijelaz s komunizma na izgradnju demokratskih sustava.

U drugom poglavlju detaljno je predstavio diplomatske odnose Svete Stolice i Njemačke unutar zadnjih sto godina, od 1920. do danas, obilježene brojnim konkordatima i konkordatskim ugovorima, kojima je Sveta Stolica nastojala urediti odnose s državnim vlastima i osigurati prostor za slobodno djelovanje Crkve (*libertas Ecclesiae*). To je posebno bilo važno za vrijeme nacionalsocijalističke diktature. Naglašava da su prilikom sklapanja i izmjene konkordata i sporazuma apostolski nunciji imali važnu ulogu te stoga daje kratku biografiju svakoga od njih. Kao apostolski nuncij razvoju tih odnosa svjedočio je i svjedoči iz prve ruke, pridonijevši im na poseban način u sastavljanju konkordatskih ugovora s pojedinim njemačkim saveznim državama. Autor je kao nuncij potpisao ugovore s Mecklenburgom i Prednjom Pomeranijom 2015., odnosno 2019. godine te sa Sjevernom Rajnom 2014. i Vestfalijom 2018. godine.

Bolno je aktualno i svima dragocjeno treće poglavlje o odnosima Svete Stolice i Ukrajine, o kojoj je autor još 2004. godine objavio zaokruženu monografiju na kraju svoje službe nuncija, u toj nama dragoj i bliskoj zemlji. Početno naglašava da Ukrajina kao mjesto susreta ima povijesnu važnost za Katoličku Crkvu. Posebno ističe živo sjećanje na dvojicu rimskih prvosvećenika koji su prognani na

Krim, gdje su i umrli kao mučenici. Riječ je o svetom Klementu (92. - 99.), trećem nasljedniku svetog Petra apostola, koji je u prvom stoljeću kršćanstva podnio mučeništvo u Hersonu. Pet stoljeća kasnije slična je sudbina zadesila svetog Martina I. (549. - 655.), posljednjeg papu mučenika, koji je također umro u Hersonu. Sveta braća iz Soluna, Ćiril (oko 828. - 869.) i Metod (oko 825. - 885.) također su povezani s ukrajinskim zemljama, a Brestlitovska unija, kojom je 1596. uspostavljeno puno jedinstvo između Mitropolije Kijevske pravoslavne Crkve i Svete Stolice, temelj je Grčkokatoličke crkve. Tijekom posjeta pape Ivana Pavla II. Ukrajini, krajem lipnja 2001., u kojem je mons. Eterović kao nuncij najaktivnije sudjelovao, Sveti je Otac inzistirao na vjeri u Boga kao temelju svake države, pa i one demokratske, ako želi poštovati dostojanstvo svake ljudske osobe. U navedenom nam poglavlju kratko predstavlja ukrajinsku crkvenu povijest, njezinu povezanost s Katoličkom Crkvom, složenu vjersku strukturu, potencijale toga „ekumenskog laboratorija“, gdje većina stanovnika pripada pravoslavnim Crkvama, ali postoje i značajne katoličke zajednice istočne i latinske tradicije. Računa se da je prije najnovijih ratnih događanja u zemlji živjelo oko 6.500.000 katolika, od kojih 5.500.000 katolika istočne tradicije (grkokatolika) i 1.000.000 katolika zapadne tradicije (rimokatolika). Ističe napore Svete Stolice u karitativnoj pomoći toj zemlji i uspostavi mira osobito nakon obnovljenog napada Ruske Federacije 2022. godine. Sveta Stolica aktivna je u potrazi za pravednim i trajnim mirom, u skladu s međunarodnim pravom. U međuvremenu čini sve da humanitarnom pomoći ublaži patnje napaćenog stanovništva, pa je olakšala, među ostalim, razmjenu ratnih zarobljenika s obje strane; i dalje je voljna olakšavati povratak u Ukrajinu djece odvedene u Rusku Federaciju, a voljna je i mirovno posredovati, ako dvije strane to odluče zatražiti.

Četvrto poglavlje, središnji dio knjige, posvećuje odnosima Svete Stolice i Republike Hrvatske, odnosno naporima u njezinom priznanju u vrtlogu ratnog sukoba. Donosi dragocjena osobna svjedočanstva o tim važnim događajima „zgušnjute povijesti“ kada su se u kratkom vremenu donosile odlučujuće odluke o budućnosti Europe, uključujući i Hrvatske. U procesu priznanja Republike Hrvatske posebno je bio važan *Memorandum Svete Stolice državama sudionima KESS-a* (Konferencije za suradnju i sigurnost u Europi) koji je 26. studenoga 1991. državni tajnik Svete Stolice kardinal Angelo Sodano predao veleposlasticima zemalja KESS-a s molbom da ga dostave svojim vladama. Analizira navedeni *Memorandum Svete Stolice* o priznanju Hrvatske u kojemu se opisuju pravni i etički

razlozi zbog kojih se Sveta Stolica zauzela za proširenje međunarodnog suglasja o priznanju Hrvatske, uvjereni da će ono pridonijeti uspostavi mira. Detaljno opisuje dva posjeta predsjednika Republike Hrvatske dr. Franje Tuđmana papi Ivanu Pavlu II., 25. svibnja te 3. listopada 1991. godine, jer je prvi demokratski izabran hrvatski predsjednik mogao iz prve ruke obavijestiti Svetog Oca i Svetu Stolicu o dramatičnim događajima na području Hrvatske i, općenito, o stanju u Federalnoj Jugoslaviji koja je bila u stanju implozije. U pravilu suzdržana kada je riječ o međunarodnom priznanju, u slučaju je Hrvatske i Slovenije Sveta Stolica preuzela inicijativu, jer je s pravom smatrala da će međunarodno priznanje pridonijeti ubrzanju mirovnog procesa. Prijelomni se događaj na tom putu zbilo 7. listopada 1991. godine na sastanku Pape i njegovih najbližih suradnika, državnog tajnika mons. Sodana i tajnika za odnose s državama mons. Jean-Louisa Taurana kada je nakon izlaganja nuncija u Beogradu nesklonoga priznanju Hrvatske, autor ove knjige izložio razloge za priznanje koji su uskoro ugrađeni u spomenuti Memorandum Svete Stolice državama sudionicima KESS-a na osnovi kojih će Sveta Stolica uskoro priznati Hrvatsku i Sloveniju. U agresorskom ratu protiv Hrvatske gotovo su sva ta načela bila kršena. Kao djelatnik Državnog tajništva za središnju i istočnu Europu autor svjedoči spomenutim posjetima predsjednika Tuđmana Vatikanu, vatikanskim dužnosnicima Zagrebu i Beogradu, te uspješnim Papi putovanjima u Hrvatsku, 1994. i 1998. godine. Pritom ističe da je Predsjednika zanimalo kako Papa vidi ulogu Crkve u predvečerje Trećeg tisućljeća, pred naletom protuvjerskih ideja i pokreta, odnosno kako obraniti kršćansku civilizaciju pred naletom novoga poganstva. Jednostavnim, ali čvrstim riječima, Sveti je Otac objasnio da je riječ o borbi dobra i zla, koje se proteže kroz cijelu povijest te je nadodao da iako izgleda da zlo trenutačno pobjeđuje, ono ipak djeluje na kratku stazu i da će dobro konačno pobijediti. Naša je snaga u pashalnom otajstvu: muci, smrti, ali i uskrsnuću Isusa Krista. Crkva naviješta to otajstvo mirno, ali i odvažno. Sveta Stolica nema ekonomske, vojne i ine materijalne interese, nego zastupa etička, moralna i pravna načela koja su nužna u odnosima među državama i općenito u međunarodnim odnosima. Naglašava nužnost poštovanja tih načela kao što su prvenstvo ljudske osobe, cjeloviti, duhovni i materijalni, razvoj čovjeka, poštovanje ljudskih prava, mirno rješenje sukoba i ratova, zaštitu planeta Zemlje, zajedničkog doma svih ljudi, poštovanje međunarodnoga pravnog poretka, u kojem trebaju sve države, velike i male, priznavati silu zakona, a ne zakon sile.

Dragocjeno je također poglavlje o Papinskoj crkvenoj akademiji u kojoj predstavlja program, načela i djelovanje ove crkvene ustanove osnovane 1701. godine, najstarije diplomatske škole na svijetu. Kao njezin polaznik, nakon koje se zaputio u svijet crkvene diplomacije, navodi neke bitne oznake, koje bi trebale resiti djelatnike u diplomatskoj službi Svete Stolice. Ističe da su odanost, koherentnost i duboka ljudskost temeljne vrline svakog poslanika, koji je pozvan staviti ne samo svoj rad i svoje kvalitete već, na neki način, cijelu svoju osobu u službu riječi koja nije njegova. Dočekati izaslanika kao sugovornika i primiti njegovu riječ, znači postaviti temelje za mogućnost mirnog suživota. Ovdje leži prava sposobnost diplomata, a ne, kako se katkad pogrešno vjeruje, u lukavstvu ili onim stavovima koji zapravo predstavljaju degradaciju diplomatske prakse.

U šestom dijelu, o konkordatskom pravu, prikazuje stotinu godina konkordatske djelatnosti Svete Stolice, to jest pravnog uređenja odnosa između Crkve i države. U tom je razdoblju Sveta Stolica sklopila konkordate s raznim državama. Mogu se razlikovati konkordati sklopljeni nakon Prvoga i Drugog svjetskog rata te nakon pada Berlinskog zida. Ovim ugovorima Sveta Stolica ne traži privilegije za partikularne Crkve, nego pravnu sigurnost njihova djelovanja. To proizlazi i iz činjenice da se načela koja dogovori s pojedinim državama primjenjuju i na druge crkve i vjerske zajednice, ako sklope ugovore s državnim vlastima.

Posebno je pak dragocjeno sedmo poglavlje, u kojem piše o Crkvi u svijetu jer nudi odgovore na brojne izazove katoličanstvu u ovom stoljeću, kao što su evangelizacija u sekulariziranom društvu, problemi mira i društvene nepravde te odgovor na ideološku kolonizaciju, pri čemu nove ideologije pokušavaju preuzeti ulogu Boga. Ističe da Crkva ima posebnu odgovornost u Europi, koja je nastala pod njezinim utjecajem i u čijem su razvoju utkane brojne kršćanske vrijednosti. Njih treba ponovno otkriti i oživjeti kako bi Europa zauzela važno mjesto u promicanju mira, pravednosti i pravde u svijetu. U središtu je crkvenih napora, pogotovo za posljednja tri pontifikata, nova evangelizacija, odnosno otkrivanje kršćanskih korijena i život u skladu s njima, u cilju cjelovitog promaknuće čovjeka. U tom su programu sadržani odgovori, odnosno pristup prema drugim religijama, izazovi sekularizma, uključujući i rodnu ideologiju, ratova, siromaštva i ekologije. U srži poslanja Crkve i nadalje ostaje, kako autor ističe, navještaj nepresušnog misterija Isusa Krista, otajstvo koje neumorno donosi današnjem čovjeku koji očekuje riječ spasenja. To je, kako navodi, spasonosni ključ za boljitak čovjeka i ljudske zajednice i za njegovu potpunu sreću. Ako

kršćanstvo nestane, ne vraćamo se Starom zavjetu, nego neopoganizmu. Navodi riječi francuskog filozofa François Julliena: „Samo kršćanstvo može upaliti novu zoru u Europi“.

U završnom, sedmom poglavlju, predstavlja Sinodalnu crkvu. Njoj je kao dugogodišnji tajnik Biskupske sinode iz prve ruke svjedočio i pridonio. Opisuje njezina glavna obilježja i smjernice, s posebnim naglaskom na doprinos hrvatskih katoličkih biskupa na raznim sinodalnim skupštinama. Potom naznačuje glavne smjernice koje bi trebale usmjeravati proces sinodalnog hoda u Katoličkoj Crkvi ka sve dubljemu crkvenom zajedništvu i u traženju rješenja na goruća pitanja Crkve u suvremenom svijetu.

Na kraju bismo istaknuli glavne vrijednosti ovog kapitalnog djela, svojevršne krune Nadbiskupove crkvene diplomatske službe. Pisana u formi narativne monografije, bogato potkrijepljena dokumentima i činjeničnom faktografijom, predstavlja na najcjelovitiji način, koliko je to ljudski uopće moguće, ustroj i nastojanja suvremene papinske diplomacije. Kao takva srce ispunja vjerom jer čitatelju pruža odgovore i daje nadu i ohrabrenje u izazovima suvremenog svijeta. Knjiga nudi rješenje, jer je povratak Kristu i njegovoj zaručnici Crkvi jedino rješenje za ovaj umorni svijet i jedina opozicija „silama svijeta“. Knjiga nadbiskupa Eterovića stoga predstavlja dar svakom pojedincu i narodu u cjelini, jer u ovo doba nemira i neizvjesnosti briše nejasnoće, otkriva zablude, predstavlja konkretna crkvena rješenja u suočavanju sa svjetskim izazovima. U skladu s jasnim Kristovim naukom promiče duh ljubavi, tolerancije i mira. U doba straha i malodušja nudi optimizam i nadu. Predstavlja napore Kristove zaručnice, naše Majke i Učiteljice (*Mater et Magistra*) koja posjeduje onu mudrost tako potrebnu za prevladavanje protunaravnih izazova koji danas prisvajaju ideje napretka, slobode i morala. Autor nas poziva na upoznavanje europskog kulturološkog naslijeđa i njegovanje kršćanske civilizacijske baštine. Upozorava da gubljenje kršćanskog identiteta i nastanak zajednice bez vrijednosti, bez ljubavi i ideala, može biti pogibeljno za pojedine države jer društveno područje ispražnjenog duhovnog sadržaja nastoje zauzeti ekstremizmi raznih oblika. U knjizi je posve razvidno da je unatoč svojim neumornim porukama i djelovanju u pravcu mira Crkva trpjela i još trpi udare modernih i postmodernih ideologija, ali da je u toj borbi, kako je papa Benedikt XVI. Naglasio, uvijek superiorna jer, za razliku od modernih ideologija, koje moraju proizvesti smisao, Crkva vjeruje da Smisao već postoji.

Ovu Nadbiskupovu knjigu trebala bi posjedovati svaka naša obitelj. Pisana je jasno i uvjerljivo, s obiljem korisnih informacija

koje po svojem smislu i nedvoznačnosti predstavljaju *vademecum* koju svaki znanstvenik, svećenik i vjernik mora imati pri ruci. U svakom je njezinom dijelu vidljivo da ju je pisao razboriti i iskusni crkveni diplomat koji je u knjizi sažeo njezinu povijest i njezinu budućnost. Osobno ne poznajemo bolju i korisniju knjigu koja se pojavila u našoj javnosti od stjecanja hrvatske neovisnosti. Njezine stranice odišu pouzdanom nadom i optimizmom da je unatoč izazovima, prema autorovim riječima, s nama Duh Sveti, da nas Bog neće napustiti i da vrata paklena neće nadvladati.

Josip Vrandečić